

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ORGANIZATION AND WAYS TO OPTIMIZE THE AUDIT OF RECEIVABLES AND PAYABLES OF THE ENTERPRISE

Морозова Є.П.

кандидат економічних наук, доцент,
виконуючий обов'язки завідувача кафедри девелопменту нерухомості,
обліку та маркетингу,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Лакхай С.В.

студентка,
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Morozova Yevheniia, Lakhai Svitlana

Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

У статті розглянуто нормативно-правові та методологічні аспекти організації аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства. Установлено, що склад ключових завдань аудиторської перевірки дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств включає визначені оціночні операції. Представлено дослідження організації аудиторської перевірки дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства, визначено напрями її поліпшення. Визначено склад основних об'єктів аудиторської перевірки за вказаними видами заборгованостей. Визначено перелік критеріїв, за якими аудиторі оцінюють стан розрахунків і зобов'язань підприємств. Вивчено основні підходи дослідників до процедури проведення аудиторської перевірки вказаних видів заборгованостей підприємств.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, розрахунки, постачальники, покупці, податковий облік, бухгалтерський облік, фінансова звітність, аудит.

In the process of economic activity, each organization is faced with the need to carry out various operations in which some resources are transformed into others, such as materials, raw materials – into finished products, products – into funds, and funds again for materials, raw materials. This is how the economic cycle takes place. As a result, the company creates certain obligations, the successful implementation of which helps the company to operate successfully in a competitive market. But any economic activity is impossible without costs, the need to purchase resources to implement activities. Without the acquisition of tangible assets from third parties and the investment of these values in production, the organization can not function, so the organization can not operate without payment for various goods, services and works. The problem of accounting for debts incurred in settlements with suppliers and contractors, buyers and customers is more than relevant, debt accounting is the most important part of the accounting system in the organization, settlements can be made daily. During periods of economic instability, the risks of non-payment or late payment increase, which often leads to the formation of receivables and payables. In part, these debts may be present in the company and do not harm the overall financial condition, if they are within acceptable limits. Overdue accounts payable and doubtful accounts receivable indicate that there has been a failure to work with suppliers, customers and clients, which requires immediate action to prevent negative consequences. Changing the level of receivables and payables also leads to a change in the financial position of the organization for the better or worse, which requires a well-thought-out policy in the field of debt management in order to improve the overall condition of the enterprise. The level of information on these elements of settlements, the state of financial stability and solvency of economic entities depends on the reliable organization of accounting and audit of receivables and payables of the enterprise. This indicates the need for a comprehensive study of theoretical and methodological justification and optimization of accounting and auditing of receivables and payables of enterprises.

Keywords: accounts receivable, accounts payable, settlements, suppliers, buyers, tax accounting, accounting, financial reporting, audit.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У процесі господарської діяльності кожна організація стикається з необхідністю здійснення різноманітних операцій, у яких одні ресурси перетворюються на інші, наприклад матеріали, сировина – на готову продукцію, продукція – на кошти, а кошти знову на матеріали, сировину. Таким чином, відбувається господарський кругообіг. У результаті підприємства утворюються певні зобов'язання, успішне виконання яких допомагає підприємству успішно функціонувати на конкурентному ринку. Але будь-яка господарська діяльність неможлива без витрат, необхідності купівлі ресурсів для реалізації діяльності. Без придбання у сторонніх підприємств матеріальних цінностей та вкладання цих цінностей у виробництво організація не може функціонувати, отже, організація не може функціонувати без розрахунків за різні товари, послуги та роботи. Проблема бухгалтерського обліку заборгованостей, що утворюються під час розрахунку з постачальниками та підрядниками, покупцями та замовниками, є більш ніж актуальною, облік боргових зобов'язань є найважливішою частиною системи бухгалтерського обліку в організації, розрахунки можуть вестися щодня. У періоди нестабільності економіки ризику несплати чи простроченої оплати збільшуються, що часто призводить до утворення дебіторської та кредиторської заборгованостей. Частково ці заборгованості можуть бути присутніми на підприємстві та не завдавати шкоди загальному фінансовому стану, якщо вони знаходяться в межах допустимих значень. Зміна рівня дебіторської та кредиторської заборгованостей призводить також до зміни фінансового становища організації у кращий чи гірший бік, що потребує продуманої політики у сфері управління заборгованостями з метою поліпшення загального стану підприємства. Від достовірної організації обліку та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства залежать рівень отримання інформації стосовно зазначених елементів розрахунків, стан фінансової стійкості та платоспроможності суб'єктів господарювання. Указане свідчить про потребу комплексного дослідження питань теоретико-методологічного обґрунтування та оптимізації проблем аудиту дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Організацію та шляхи оптимізації аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства досліджували С. Стоянова-Коваль, В. Берднікова, А. Макаренко, І. Кузьменко, С. Жуц, С. Холл, С. Олійник та ін. Необхідно відзначити, що положення дослідження С. Стоянової-Коваль, В. Берднікової, як зміст роботи А. Макаренко,

І. Кузьменко, передбачає визначення порядку аудиторської перевірки заборгованості в рамках використання традиційного підходу. Незважаючи на те що в роботі С. Стоянової-Коваль, В. Берднікової використовується орієнтир на аудиторську перевірку кредиторської заборгованості, етапи аудиту та їх зміст відповідає тому, який розглянуто А. Макаренко, І. Кузьменко щодо дебіторської заборгованості. При цьому у змісті дослідження С. Стоянової-Коваль, В. Берднікової здійснено більший акцент на завданнях усебічної оцінки стану заборгованості, зокрема, від оцінки реальності первинної документації (звірки сальдо за визначеними рахунками із залишками заборгованостей у покупців та постачальників), співставлення документальних даних із даними обліку та форм фінансових звітів досліджуваних підприємницьких структур.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Основним завданням статті є дослідження організації та шляхів оптимізації аудиту дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ефективність функціонування та довгострокова фінансова стійкість підприємств великою мірою залежать від того, наскільки якісно організована система розрахунків із постачальниками та підрядниками, покупцями і замовниками. Як результат окремої господарської операції, так і фінансова стійкість організації у цілому пов'язані з вибором форми розрахунків та її відповідності наявним умовам діяльності господарюючого суб'єкта, правильності та впорядкованості документообігу, чіткості дотримання кредитної політики та своєчасності виконання зобов'язань.

Наявність постійної кредиторської та дебіторської заборгованостей є звичайним явищем у діяльності підприємств, яке, з одного боку, сприяє їх розвитку, з іншого – є чинником економічного ризику їхньої діяльності. Збільшення дебіторської заборгованості, зміна структури активів і пасивів, пов'язана з паралельним ростом кредиторської заборгованості, може призвести до відсутності коштів на рахунках підприємств, до зростання фінансової залежності від кредиторів і, зрештою, до втрати ліквідності та загрози банкрутства.

Забезпечення певного прийняттого рівня фінансової стійкості підприємств можливе лише за умови своєчасного погашення дебіторської заборгованості та наявності можливості допустимої відстрочки платежів за зобов'язаннями. Умови функціонування підприємств зумовлюють потребу вдосконалення процесів управління, вироблення нових стратегій розвитку. Це вимагає формування інформаційної бази для здійснення аналізу та прийняття управлінських рішень.

Інформаційні дані стосовно стану дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємств можуть бути встановлені за результатами аудиту за вказаними напрямками. Відповідно, можна сказати, що його організація необхідна підприємствам як елемент контролю щодо стану, рівня організації обліку, складання звітності за вказаним напрямком.

Практична необхідність аудиту як одного з інструментів внутрішнього контролю полягає у тому, що ця система дає найбільш точну та достовірну економічну інформацію вищій ланці управління стосовно поточного стану фінансово-господарської діяльності за допомогою систематизованого та чіткого підходу до оцінки та підвищення ефективності системи оцінки та управління ризиками за даним напрямком, надає рекомендації щодо їх удосконалення.

Розглянемо нормативно-правові та методологічні аспекти організації аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства.

Аудит дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства здійснюється відповідно до вимог чинного законодавства, сучасних методик його організації.

Загальне регулювання даної процедури здійснюється відповідно до норм Закону України № 2258-VIII від 21.12.2017 [9], Міжнародних стандартів аудиту (МСА). Спеціальне законодавство, яке регламентує аудит за вказаними напрямками, включає:

- норми НПСБО 10 [3], які передбачають підхід законодавця щодо методологічних аспектів визначення в джерелах бухгалтерського обліку даних стосовно дебіторської заборгованості та відображення інформації щодо неї у фінансових звітах. Використання вказаного нормативно-правового документа необхідне в аудиторській перевірці для оцінки стану дебіторської заборгованості, визначення відповідності обліку за вказаним напрямком вимогам законодавства;

- положення НПСБО 11 [4], якими визначено законодавчі вимоги стосовно методологічних аспектів подання в джерелах бухгалтерського обліку інформації відносно зобов'язань та відображення інформації щодо неї у фінансових звітах.

Варто зазначити, що в положеннях законодавства відсутні методологічні аспекти щодо визначення порядку організації аудиторських перевірок щодо оцінки вказаних видів заборгованості підприємств (вивчення вірності оцінки стану, достовірності ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності). Аудит щодо вказаних напрямів не відноситься до категорії тих, які є обов'язковими. Як свідчать аналітичні матеріали [6], відповідно до чинних вимог законодавства України, обов'язковим для певної категорії підприємств є аудит стосовно підтвердження достовірності фінансових звітів. І, відповідно, такі підприємства повинні здійснювати обов'язковий аудит.

При цьому аудит вказаних видів заборгованостей (кредиторської і дебіторської) не виступає як обов'язковий, відповідно, його проведення здійснюється за рішенням керівництва. Зокрема, якщо потрібно встановити достовірність ведення оцінки, обліку та відображення у матеріалах фінансових звітів даних стосовно зазначених видів заборгованості підприємств. Окремо варто зазначити, що в практиці існує проведення аудиту кредиторської і дебіторської заборгованості підприємств у межах аудиторської перевірки фінансових звітів.

Вивчення положень наукових матеріалів [1; 7; 11; 12] показало, що мета аудиту дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств передбачає визначення аудитором незалежних професійних думок стосовно ступеню достовірності даних щодо її стану, який подано в реєстрах обліку, первинній документації і фінансових звітах підприємств.

Є інший, більш узагальнений підхід до визначення мети аудиту вказаних видів заборгованостей підприємств. А саме, відповідно до твердження Я. Мулик [2, с. 108], мета вказаного виду аудиторської перевірки полягає у підтвердженні вірності визначення в облікових документах та своєчасності розрахунків суб'єктів господарювання з підрядниками і постачальниками. У визначенні вказаної мети відсутні, на нашу думку, згадування стосовно правильності подання даних щодо вказаних видів заборгованостей у матеріалах первинних документів, даних форм фінансових звітів.

Установлено, що склад ключових завдань аудиторської перевірки дебіторської і кредиторської заборгованості підприємств включає такі оціночні операції:

- перевірку правильності заповнення і наявності первинної документації, що виступає підставою для здійснення записів господарських операцій;

- оцінювання рівня деталізацій визначення стану заборгованостей у реєстрах, які відносяться до аналітичного обліку;

- оцінка відповідностей інформації, поданої в реєстрах аналітичного і синтетичного обліку;

- визначення рівня дотримання строків щодо розрахунків та зобов'язань підприємств;

- вивчення стану розрахунків із дебіторами і кредиторами підприємств;

- установлення вірності подання інформаційних даних стосовно даних видів заборгованостей у змісті вихідної і вхідної первинної документації підприємств;

- здійснення перевірки вірності подання відомостей стосовно стану вказаних видів заборгованостей у записах Головної книги;

- установлення відповідності інформації, поданої у Головній книзі і первинній документації;

- вивчення вірності оцінки вартості зазначених видів заборгованостей, проведення

розрахунків обсягів резервів за сумнівними боргами;

- визначення вірності визначення показників фінансових звітів стосовно стану вказаних видів заборгованостей;

- співставлення відповідності даних стосовно стану вказаних видів заборгованостей у рамках аналітичного і синтетичного обліку;

- оцінка рівня внутрішнього контролю загальних аудиторських ризиків;

- установа відповідності даних щодо вказаних видів заборгованостей у матеріалах фінансових планів, фінансових звітів та управлінських звітів.

Визначено, що складу основних об'єктів аудиторської перевірки за вказаними видами заборгованостей представлений, зокрема: елементами облікової політики (методами, процедурами принципами); операціями стосовно обліку вказаних видів заборгованостей; записами в джерелах первинної документації, реєстрів обліку (аналітичних і синтетичних) або журналах-ордерах, фінансових планах стосовно розвитку, фінансових звітах підприємств тощо.

Визначено перелік критеріїв, за якими аудитор оцінюють стан розрахунків і зобов'язань підприємств, це, зокрема: вірність оцінки, стан повноти відображень, фактичної наявності, надійності, обережності, правильності відображення, законності [1; 7; 11; 12].

Визначимо основні підходи дослідників до процедури проведення аудиторської перевірки вказаних видів заборгованостей підприємств.

Можемо зазначити підхід, визначений у роботі А. Макаренко, І. Кузьменко [1], зміст якого розроблено згідно з традиційним порядком аудиторських перевірок точності наведення інформації за дебіторською заборгованістю за статтями фінансової звітності підприємств. Установлено, що позиції авторів сформульовано згідно з вимогами, поданими в чинному законодавстві, вони ґрунтовані на застосуванні трьох етапів аудиту, а саме:

1. Підготовчого етапу, під час якого проводиться:

- оцінювання стану діяльності досліджуваних підприємств;

- оцінювання рівня аудиторських ризиків аудиторських фірм (які проводять перевірку);

- визначення цілі (мети), завдань аудиторської перевірки;

- здійснення складання плану аудиту за даним напрямом.

Указані автори [1] зазначають, що в межах підготовчого етапу аудитори:

- ознайомлюються з матеріалами історії розвитку досліджуваних підприємств, станом їх функціонування за основними фінансово-економічними, технічними показниками;

- вивчають систему ведення облікової діяльності, системи проведення контролю (у тому числі внутрішнього);

- проводять виявлення аудиторських ризиків, визначають ступінь суттєвості, проведення планування аудиту за вказаним напрямом (аудиторської перевірки стану дебіторської заборгованості).

2. Основного етапу, у рамках якого встановлюється:

- потреба вивчення первинної документації, даних обліку (аналітичного і синтетичного обліку підприємств);

- визначення точності оцінки стану вказаного виду заборгованості;

- виявлення достовірності подання даних стосовно стану вказаного виду заборгованості в рамках форм фінансових звітів досліджуваних аудиторськими фірмами підприємств.

Дослідники [1] вказують, що на рівні основного етапу аудиторської перевірки за даним напрямом проводяться:

- процедура звірок сальдо за дебіторською заборгованістю, поданою в матеріалах Головної книги, реєстрів аналітичного і синтетичного обліку. Для простоти проведення вказаного виду оцінки застосовуються матеріали, які ведуться на підприємствах в електронному вигляді;

- процедура звірок наявності документів звірок (актів) щодо стану залишків за даним видом заборгованості, співставлення даних, поданих у зазначених документах, із даними облікових документів;

- процедура проведення перевірок даних інвентаризацій щодо стану загального обсягу даного виду заборгованості з даними, у яких подано залишки стосовно видів такого виду заборгованості на досліджуваних підприємствах;

- процедура оцінки аудиторами стану правильності встановлення резервів за сумнівними борговими зобов'язаннями щодо вказаного виду заборгованості підприємств як на загальному рівні (у цілому), так і щодо її окремих складників;

- процедура визначення правильності встановлення кореспонденцій за рахунками обліку щодо операцій стосовно вказаного виду заборгованості досліджуваних аудиторами підприємств. При цьому для встановлення аудиторами висновків щодо вказаного напрямку вивчають дані облікових реєстрів аналітичного і синтетичного обліку, даних Головної книги оцінюваних підприємств.

3. Заключного етапу, який оснований на здійсненні узагальнень результатів аудиту, що включає, зокрема:

- підготовку матеріалів аудиторських висновків, звітів (відповідно до вимог національних стандартів), звітів аудиторів (в умовах певних випадків існує потреба складання даного документу відповідно до вимог міжнародних стандартів – для тих суб'єктів господарювання, які ведуть облік та складають фінансові звіти згідно з міжнародними стандартами).

Зазначаємо, що процедура підготовки звітів аудиторів проводиться у разі вимог клієнтів, і порядок її здійснення для підприємств встановлено нормами міжнародних стандартів.

Розглянемо характеристику та структуру етапів аудиторської перевірки за вказаним напрямом, подану у змісті досліджень авторок А. Макаренко, І. Кузьменко [1], С. Стоянової-Коваль, В. Берднікової [10]. За їх твердженням, основними етапами вказаного типу аудиту виступають такі:

1. Підготовчий етап кредиторської заборгованості підприємств, який включає визначення умов стосовно оцінки об'єкта аудиторської перевірки та підписання договорів між аудиторськими фірмами та замовниками. У положеннях таких договорів устанавлюють склад усіх суттєвих питань щодо аудиторських перевірок за даним напрямом.

2. Етап планування аудиторської перевірки щодо досліджуваного напрямку. У межах даного етапу також здійснюється планування, яке передбачає розроблення загального плану аудиту в межах зазначеного напрямку. План аудиторської перевірки зазначеного об'єкта включає, зокрема: план та перегляди; моніторинг систем контролю підприємств (у тому числі внутрішнього); оцінку стану розрахунків із підрядниками та постачальниками досліджуваних аудиторами підприємств за різними категоріями взаємовідносин (за строками договорів, періодичністю співпраці); здійснення всіх процедур аудиту; складання аудиторських висновків (звітів); передавання результатів аудиту замовникам. Установлено, що після підготовки плану аудиторської перевірки здійснюється розроблення програми аудиту, яка повинна містити склад прийомів, методів, що використовуються для отримання доказів аудиторів.

3. Етап отримання аудиторських доказів у межах досліджуваного напрямку. Дослідниці вказують, що на зазначеному етапі проводиться: оцінка вірності розрахункових операцій із підрядниками і постачальниками (звірка первинних документів, даних аналітичного, синтетичного обліку, форм фінансових звітів, даних звірок із підрядниками і постачальниками; вивчення рівня виконання норм законодавства України стосовно законності здійснених господарських операцій; дослідження стану достовірності представлення інформації стосовно стану заборгованості у формах фінансових звітах досліджуваних підприємств). Авторки вказують, що на даному етапі здійснюється вивчення джерел інформації (первинна документація, облікові дані і дані фінансових звітів), проводяться процедури аудиту та складаються відповідні робочі документи.

4. Етап складання аудиторських висновків. У дослідженні С. Стоянової-Коваль, В. Берднікової [10] визначено, що після закінчення проведення аудиторських процедур для

отримання аудиторських доказів аудиторів складають висновки стосовно існування заборгованості, стану вірності визначення первинної документації, достовірності представлення даних за даним напрямом у матеріалах аналітичного і синтетичного обліку, формах фінансових звітів.

Можемо зазначити, що в дослідженні С. Стоянової-Коваль, В. Берднікової [10] представлено всебічне визначення порядку аудиторської перевірки заборгованості в рамках традиційного підходу. Зокрема, заслуговує на увагу порядок аудиторських операцій, який включає структуру оцінки з урахуванням широкого переліку елементів.

Потрібно виокремити підхід С. Жуци [12], у межах якого встановлено положення порядку аудиторської оцінки дебіторської заборгованості, яким передбачено документальну оцінку, вивчення відповідностей даних первинних документів матеріалами обліку, форм фінансових звітів за окремими складниками даного виду активів (застосування структурно-об'єктного підходу). У межах зазначеного підходу встановлено такі етапи аудиторської перевірки за вказаним видом заборгованості досліджуваних підприємств, зокрема:

– оцінка елементів дебіторської заборгованості досліджуваних аудитором підприємств, за якими визначено великі суми залишків на кінець звітних періодів. Указана процедура оцінки включає, зокрема: документальну оцінку (вивчення первинних документів щодо оформлення зазначених складників даного виду заборгованості); співставлення даних первинних документів матеріалам аналітичного і синтетичного обліку, матеріалам форм фінансових звітів досліджуваних підприємств (оцінюється рівень відповідності даних, поданих у трьох зазначених джерелах інформації вказаних суб'єктів господарської діяльності);

– оцінка елементів, за якими встановлено прострочення залишків. У контексті зазначеної процедури здійснюється проведення: документальної оцінки відповідностей даних первинних документів матеріалам аналітичного і синтетичного обліку, форм фінансових звітів досліджуваних аудитором підприємницьких структур.

Отже, потрібно зауважити, що положення вказаного структурно-об'єктного підходу пов'язані з устанавленням правильності документальних оформлень первинних документів, вірності ведення матеріалів аналітичного і синтетичного обліку і складання форм фінансових звітів за конкретними елементами дебіторської заборгованості вказаних суб'єктів господарської діяльності.

Необхідно зауважити, що схожі положення, етапи аудиторської перевірки за досліджуваним напрямом представлено в матеріалах роботи С. Холла [11]. При цьому автором, разом із перевіркою первинної документації, її відповідностей із матеріалами аналітичного і синтетичного обліку, форм фінансових звітів за визначеними

структурними елементами дебіторської заборгованості підприємств пропонується здійснювати оцінку стану рівня ефективності управління зазначеними видами дебіторської заборгованості. Зокрема, автором також висувається зміст структурно-коефіцієнтного підходу до аудиторської перевірки дебіторської заборгованості досліджуваних аудитором підприємств.

Можемо зазначити, що є підходи, в яких на рівні встановлення класичних поглядів на процедури аудиторської оцінки стану дебіторської заборгованості за точністю документального оформлення, відповідністю даних документального обліку матеріалам аналітичного, синтетичного обліку, форм фінансових звітів досліджуваних підприємств включають аналітичне оцінювання стану ефективності використання дебіторської заборгованості впродовж аналізованого періоду. А саме, у межах указанного орієнтиру можна відзначити положення методичного підходу аудиту за даним напрямом, представлені в роботі С. Олійника [7; 8]. Як показують матеріали досліджень автора, додатковий етап оцінки стану ефективності використання дебіторської заборгованості впродовж аналізованого періоду здійснюється перед заключним етапом аудиторської перевірки за визначеним напрямом і передбачає застосування переліку показників оцінки, які використовуються в межах дослідження щодо вказаного елемента активів підприємств. Установлено, що використання зазначеного етапу аудиторської перевірки здійснюється у разі існування вимог із боку клієнтів, які уклали договір на аудиторську перевірку за вказаним напрямом. Потрібно зауважити, що використання визначеного етапу аудиту може проводитися у разі, якщо на підприємстві відсутній аналітичний відділ, не проводиться комплексна аналітична робота або в роботі структурних одиниць, які відповідають за здійснення зазначених процедур, виявлено помилки, порушення, у яких необхідно пересвідчитися повністю.

Необхідно зазначити комплексний підхід стосовно етапів процедур аудиторської перевірки кредиторської та дебіторської заборгованостей суб'єктів господарської діяльності. Використання вказаного підходу передбачає орієнтир на визначення загальних засад організації ведення обліку, складання форм фінансових звітів, внутрішнього контролю суб'єктів господарювання, оцінку стану їх розвитку в рамках досліджуваного періоду, оцінку первинної документації, фактичної наявності, обліку та складання фінансових звітів щодо вказаних видів заборгованостей.

У контексті зазначеного комплексного наукового підходу слід відзначити положення дослідження Я. Мулик [2, с. 108]. Авторка пропонує за даним напрямом виконувати такі процедури аудиторської перевірки:

1. Етап вивчення стану організації бухгалтерського обліку (ведення первинної документації,

ведення аналітичного та синтетичного обліку), складання форм фінансових звітів, підходу до організації контролю на підприємствах (у тому числі внутрішнього).

2. Етап оцінювання стану основних показників діяльності досліджуваних підприємницьких структур (технічних, фінансово-економічних, організаційних тощо).

3. Етап здійснення аналізу матеріалів інвентаризації за розрахунками із кредиторами і дебіторами, звірка вказаних даних із фактичним станом кредиторської і дебіторської заборгованостей, представленим у положеннях Головних книг, балансів підприємств, даних аналітичного і синтетичного обліку за вказаним напрямом.

4. Етап уточнення реального стану за кредиторською і дебіторською заборгованістю.

5. Етап визначення вірності визначення зобов'язань у даних аналітичного і синтетичного обліку оцінюваних аудитором суб'єктів господарювання.

6. Етап виявлення основних форм за розрахунками з підрядниками і постачальниками щодо досліджуваних аудитором суб'єктів господарської діяльності.

7. Етап визначення вірності, повноти оприбуткувань із боку підприємницьких структур запасів, які отримані від суб'єктів, які є їх постачальниками в рамках досліджуваних періодів.

8. Етап установа стану дотримання тарифів і визначених попередньо цін. Указаний етап, на нашу думку, може стосуватися підприємств державної форми власності, які функціонують із дотриманням певних тарифів на послуги (продукцію) тощо.

Варто визначити узагальнений склад аспектів, які, за твердженням Я. Мулик [2], К. Нікітчук [5], повинні підлягати перевіркам під час проведення аудиту розрахунків із підрядниками та постачальниками. Зокрема, серед указаних питань автори виокремлюють такі:

– напрям перевірки стану обліку і контролю щодо зовнішніх розрахункових операцій підприємств. За вказаним напрямом вивчається стан організації обліку, встановлюються центри відповідальності, графіки документообігу, вивчаються рівні контролю стосовно вказаних господарських операцій досліджуваних аудитором суб'єктів господарювання в межах досліджуваних періодів;

– напрям перевірки списань заборгованостей, які мають минути строки позовів. Установлено, що за вказаним напрямом повинен оцінюватися стан відповідності даних первинної документації, даних аналітичного і синтетичного обліку і форм фінансових звітів досліджуваних аудитором суб'єктів господарської діяльності;

– напрям перевірки правильності і повноти здійснення розрахунків із підрядниками та постачальниками досліджуваних аудитором підприємницьких структур. У рамках зазначеного етапу оцінки перевіряється відповідність

даних первинної документації (договорів із підрядниками та постачальниками, накладних, актів тощо), даних аналітичного і синтетичного обліку та форм фінансових звітів указаних підприємств;

– напрям визначення реального стану щодо кредиторської і дебіторської заборгованостей, оцінюваних у рамках аудиту підприємств та досліджуваних періодів. У рамках указанного етапу аудиторі надсилають запити кредиторам та дебіторам досліджуваних підприємницьких структур стосовно існування, обсягів вказаних видів заборгованостей. За результатами отриманих запитів аудиторі складають акти зустрічних перевірок, які додаються до аудиторських висновків (звітів) за даним напрямом аудиту;

– напрям перевірки існування кредиторської і дебіторської заборгованостей, які є простроченими. Указаний оціночний етап передбачає зустрічне звернення до кредиторів і дебіторів стосовно встановлення фактичних заборгованостей указанного типу (аудиторі надсилають листи-звернення стосовно підтвердження стану та обсягів кредиторської і дебіторської заборгованостей, які є простроченими). У межах зазначеного етапу аудиторі складають акти зустрічних перевірок, які, як і акти зустрічних перевірок стосовно реального стану щодо кредиторської

і дебіторської заборгованостей підприємств, є додатками до аудиторських висновків (звітів) за даним напрямом аудиту;

– напрям перевірок відображення у матеріалах аналітичного і синтетичного обліку даних стосовно здійснення розрахункових операцій підприємств за претензіями. У контексті зазначеного етапу перевірки аудиторі оцінюються матеріали бухгалтерського обліку досліджуваних підприємств, у яких відображено кореспонденцію та суми за даними господарськими операціями;

– напрям визначення стану кредиторської і дебіторської заборгованостей, щодо яких сплинули строки позовів досліджуваних аудиторі підприємницьких структур. Указана перевірка передбачає співставлення даних первинної документації, даних аналітичного і синтетичного обліку та форм фінансових звітів досліджуваних підприємств.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На нашу думку, використання вищерозглянутого комплексного підходу стосовно порядку проведення аудиторських перевірок кредиторської і дебіторської заборгованостей досліджуваних підприємств дає вичерпну картину в зазначеній сфері аудиту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Макаренко А.П., Кузьменко І.В. Розробка програми аудиту дебіторської заборгованості як засіб підвищення ефективності діяльності підприємства. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2015. Вип. 1(10). С. 53–60.
2. Мулик Я.І. Стан та перспективи розвитку аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками підприємства. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 2. С. 106–115.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання». *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>.
5. Нікітчук К.М. Аудиторські процедури як основи контролю розрахунків із постачальниками і підрядниками. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. № 4. С. 400–403.
6. Обов'язковий аудит – 2019/2020: відповіді на актуальні запитання. *Вісник: офіційно про податки*. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100020068-obov'yazkoviy-audit-2019-2020-vidpovidi-na-aktualni-zapitannya>.
7. Олійник С.О. Особливості організації аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві. *Науковий огляд*. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1589>.
8. Олійник С.О. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Науковий огляд*. 2018. № 5(48). URL: <http://oaji.net/articles/2017/797-1532519637.pdf>.
9. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>.
10. Стоянова-Коваль С.С., Берднікова В.О. Аудит поточних зобов'язань. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 5. С. 441–445.
11. Hall C. AuditingReceivablesandRevenues: TheWhyandHowGuide. NewYork : CPA HallTalk, 2019. 158 p.
12. Zuca Ş. Auditproceduresreceivableandsales. *Romanian Economic and Business Review*. 2013. № 8. С. 184–194.

REFERENCES:

1. Makarenko A.P., Kuzmenko I.V. (2015). Rozrobka prohramy audytu debitorskoi zaborhovanosti yak zasib pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti pidpriemstva. *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii*. Vyp. 1 (10). S. 53–60.

2. Mulyk Ya.I. (2018). Stan ta perspektyvy rozvytku audytu rozrakhunkiv z postachalnykamy ta pidriadnykamy pidpriemstva. *Ekonomika. finansy. menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*. № 2. S. 106–115.
3. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 10 «Debitorska zaborhovanist». Informatsiino-poshukova systema «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>
4. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 11 «Zoboviazannia». Informatsiino-poshukova systema «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>
5. Nikitchuk K.M. (2016). Audytorski protsedury yak osnovy kontroliu rozrakhunkiv iz postachalnykamy i pidriadnykamy. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*. № 4. S. 400–403.
6. Oboviazkovyi audyt – 2019/2020: vidpovidi na aktualni zapytannia. *Visnyk: ofitsiino pro podatky*. URL: <http://www.visnyk.com.ua/uk/news/100020068-oboviazkoviy-audit-2019-2020-vidpovidi-na-aktualni-zapytannia>
7. Oliinyk S.O. Osoblyvosti orhanizatsii audytu debitorskoi zaborhovanosti na pidpriemstvi. Naukovyi ohliad. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/1589>
8. Oliinyk S.O. (2018). Shliakhy udoskonalennia obliku debitorskoi zaborhovanosti. *Zhurnal Naukovyi ohliad*. № 5(48). URL: <http://oaji.net/articles/2017/797-1532519637.pdf>
9. Pro audyt finansovoi zvitnosti ta audytorsku diialnist: Zakon Ukrainy vid 21.12.2017 r. № 2258-VIII. Informatsiino-poshukova systema «Zakonodavstvo Ukrainy». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
10. Stoianova-Koval S.S., Berdnikova V.O. (2016). Audyt potochnykh zoboviazan. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vyp. 5. S. 441–445.
11. Hall C. Auditing Receivables and Revenues: The Why and How Guide. New York: CPA HallTalk, 2019. 158 p.
12. Zuca Ş. (2013). Audit procedures receivable and sales. *Romanian Economic and Business Review*. № 8. S. 184–194.